

УДК 378.046-021.68:378.018.43

**ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ
ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В АСПІРАНТУРІ**

Валентина МІРОШНІЧЕНКО, доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри педагогіки

Національний університет біоресурсів і природокористування України

вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ 03041, Україна

E-mail: mvi_2016@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3931-0888>

Анотація. Стаття присвячена визначенню та обґрунтуванню педагогічних умов формування риторичної культури здобувачів освіти під час дистанційного навчання в аспірантурі. Звертається увага на актуальність формування риторичної культури аспіранта як складової його професійної культури. Автором порівнюються та аналізуються підходи сучасних вчених щодо розуміння «риторичної культури». Висловлюється позиція щодо риторики як науки про застосування оптимальних способів підготовки та виголошення ораторської промови з метою певного впливу на аудиторію. Характеризуються категорії логос, етос, пафос, топос, через які реалізується риторика як мистецтво переконання. Описується дистанційне навчання. Наводяться різні підходи до його визначення. Як його суттєва характеристика вказується взаємодія під час навчання, коли час на самостійну роботу з матеріалом, консультаційні заходи тощо виділяється окремо. До труднощів дистанційного навчання віднесено такі: потребу у надійному технічному оснащенні (як переконує практика, не завжди є можливість забезпечити цю потребу, особливо – з боку здобувачів освіти); потребу у високому рівні педагогічної майстерності педагогів, що містить два аспекти: перший, технічний, цифрова грамотність педагогів, другий, морально-психологічний, здатність працювати в умовах відсутності емоційної та психологічної комунікації зі здобувачами. Визначено та обґрунтовано такі педагогічні умови формування риторичної культури здобувачів освіти під час дистанційного навчання в аспірантурі: спрямованість змісту освітнього процесу в аспірантурі на формування риторичної культури здобувачів освіти; використання інтерактивних методів (риторичних технік та вправ, рольових ігор) під час дистанційного навчання в аспірантурі; організаційне та технічне забезпечення оптимального розподілу у форматі змішаного навчання (поєднання традиційної очної та дистанційної форми), підтримання наочності в освітньому процесі; урахування психологічних механізмів формування риторичної культури здобувачів освіти під час дистанційного навчання в аспірантурі. Реалізація цих умов передбачає здійснення педагогічних заходів із використанням відповідних форм, методів та засобів. Автором звертається увага на те, що ефективними для формування риторичної культури аспірантів під час дистанційного навчання формами навчання є індивідуальні (консультації, самостійна робота, індивідуальні завдання, творчі проекти, виконання рефератів і науково-дослідних робіт) та групові (лекції, семінари, практикуми, тренінги, дискусії, конкурси, тематичні зустрічі).

Ключові слова: риторична культура, здобувачі освіти, дистанційне навчання, аспірантура, майбутні педагоги, процес навчання, педагогічні умови формування риторичної культури.

Актуальність (Introduction). Сучасний тлумачний словник української мови визначає аспірантуру «як систему

підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів для закладів вищої освіти і

науково-дослідницьких установ» (Сучасний тлумачний словник української мови, 2009:38). Підготовка наукових та науково-педагогічних працівників в аспірантурі займає до чотирьох років, впродовж яких аспірант проводить дослідження, здійснює написання та публікацію наукових статей у фахових журналах відповідної галузі, підготовку дисертації до прилюдного захисту. Аспірант – (*лат. aspirans, род. aspirantis*) «той, хто прагне до чогось» (Сучасний тлумачний словник української мови, 2009:38) – за результатами успішного захисту дисертації здобуває освітній і водночас науковий ступінь доктора філософії. Як правило, більшість з них знаходять працевлаштування на посадах науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти, продовжуючи наукове зростання.

Поняття «культура» трактується як компонент професіоналізму фахівця, як специфічний спосіб людської діяльності. Феномен культури визначають як «систему цінностей і смислів, що відображають активну творчу діяльність людей в освоєнні світу в процесі гармонізації відносин між людиною, суспільством і природою... Культура характеризує не лише самі цінності, а спосіб, за допомогою якого людина долучається до цих цінностей» (Філоненко, 2022). Риторична культура стає невід'ємною ознакою професіоналізму (Олійник, 2019).

Тому актуальним є формування риторичної культури аспіранта як складової його професійної культури. Ще більше актуалізується це питання, якщо навчання відбувається в дистанційній формі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent research and publications). Аналіз наукової літератури в контексті зазначеної проблематики засвідчив, що формування риторичної культури майбутніх фахівців становить значний інтерес учених. Видатними ораторами і водночас учителями риторичної стародавніх часів

можна вважати Сократа, Платона, Аристотеля, Цицерона. Дослідженню проблеми риторичної культури педагогів присвячено низку праць сучасних педагогів (Я. Білоусової, Н. Голуб, І. Зязюна, О. Кучерук, Г. Сагач, О. Семенов, А. Уварової), психологів (І. Беха, І. Музики, К. Олійник), філологів (Н. Бабич, В. Білявської, Л. Мамчур, Л. Мацько) та ін.

У доробку А. Усатого (Усатий, 2024) пріоритетним є питання формування риторичної культури здобувача освіти та специфіка застосування медіаосвітнього компонента. Дослідниця А. Уварова пропонує модель оволодіння майстерністю усного слова, в основі якої три підходи до навчання: особистісно орієнтований, творчодіяльний (евристичний) та культурологічний (Уварова, 2014). Феномен риторично-мовленнєвої культури майбутнього вчителя у процесі навчання польської мови є об'єктом уваги в дослідженнях О. Кучерук, В. Білявської та Л. Шевцової (Кучерук, Білявська & Шевцова, 2020). Дослідники І. Кучерявий, Б. Ковтун, А. Миргородський та О. Залюбівська визначають переваги й недоліки сучасної онлайн-освіти, педагогічні умови формування риторичної культури майбутніх викладачів технічних університетів (Кучерявий, Ковтун, Миргородський & Залюбівська, 2023).

Нормативну базу дослідження складають Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійний розвиток працівників».

Різноманітні аспекти проблеми дистанційного навчання досліджуються у працях А. Я. Білявця, В.Є. Коваленко, О.В. Колісник, В. Круглик, В. Осадчого, К. Осадчої, Г. Шиліної та ін. Зокрема використанню електронних навчальних ресурсів для формування риторичної компетентності майбутніх вчителів педагогічних коледжів приділялась особлива увага Н. Дуки, О. Караман, Х. Корницької, О. Кучерук, О. Хулярської.

Мета (Goal) – є визначення та обґрунтування педагогічних умов формування риторичної культури здобувачів освіти під час дистанційного навчання в аспірантурі.

Методи (Methods). Для досягнення поставленої мети використовувались такі методи: аналіз підходів, узагальнення, порівняльний, історичний тощо. Якщо «науковий підхід» тлумачити як світоглядну категорію, що забезпечує системне сприйняття освітнього процесу, налагодження інтеракції між здобувачами освіти та педагогами, то основними «науковими підходами можна вважати гуманістичний, комунікативний, культурологічний та аксіологічний.

Застосування методу історичного аналізу уможливорює відслідкувати еволюцію як самого поняття «риторичної культури» у різні епохи (починаючи від часів засновника риторичної науки Арістотеля до сучасних концепцій), так і тенденції її формування та розвитку у зв'язку із впливом різноманітних чинників.

Важливим для нашого дослідження є метод аналізу документів, зокрема було проаналізовано низку освітньо-наукових програм. Серед програмних результатів навчання є «здатність до публічного представлення та захисту результатів наукового дослідження... використання різних стратегій педагогічної взаємодії, способів комунікативного впливу, діалогічного педагогічного спілкування...», що передбачає сформованість риторичної культури майбутнього фахівця,

Результати дослідження та їх обговорення (Results and Discussion). Учені звертають увагу на різні підходи у трактуванні поняття «риторична культура». З одного боку, «це є якісна характеристика особистості, що слугує водночас показником рівня розвитку її духовності. З іншого боку, це діяльнісна характеристика сформованості різноманітних ставлень, яка завдяки

риторичному досвіду бере участь у самопізнанні, саморозвитку, самовихованні» (Олійник, 2019: 93).

Є трактування «риторичної культури особистості майбутнього вчителя як високого рівня набуття знань з основ риторики та застосування їх у професійно-риторичній діяльності, що містить навчально-виховну, науково-дослідну, художньо-естетичну, громадську та культурну» (Уварова, 2014).

Як зазначають науковці, «риторична культура мовця виявляється в умінні добирати такі засоби мови, які найбільш точно, виразно можуть передати думки й почуття, багатство духовного світу, власні знання і переконання, стилістичну виразність» (Kucheruk, Nyliarska, Karaman, Korytska & Dyka, 2022). Поділяємо думку щодо трактування «риторичної культури як складного, багатоаспектного поняття, яке корелюється з мовленнєвою, комунікативною культурою, комунікативною компетентністю, хоча не вичерпується ними. Риторична культура не є лише умінням говорити, вона пов'язана з «триєдиним» умінням впливати на розум, почуття і волю слухача» (Кучерук, Білявська & Шевцова, 2020).

Вважаємо, риторика є наукою про застосування оптимальних способів про те, як підготуватися і проголосити ораторську промову, щоб максимально впливати на аудиторію. Як мистецтво переконання риторика реалізується через загальні категорії, що походять ще з античної науки: «логос», «етос», «пафос», «топос». Перше з них знайшло відображення у сучасних дефініціях з галузі логіки та мовознавчих поняттях – «логічному мовленні», «логічному мисленні», «логічному судженні», «логограмі тощо». «Логос» є основною категорією класичної риторики. Представляє єдність думки і слова, означає, що слово походить від розуму і до нього апелює, у ньому знаходить підтримку. «Етос» з давньогрецької мови означало звичку, характер. У сучасній риторичній науці вживається як моральний принцип

риторики, визначає зразковість, «еталон» суспільної та особистісної моральної поведінки оратора, необхідну складову його потенціалу у переконанні співрозмовника чи аудиторії. Етос вважається моральним кодексом риторики, без якого риторика втрачає сенс, бо перетворюється з істини а в самообман. «Пафос» (гр. – пристрасть, почуття) як риторична категорія є сукупністю інтелектуальних та емоційних прагнень промовця, що має вияв і в мовній комунікації, і в тексті. Коли певна справа чи ідея захоплює людину настільки, що переходить у стан пафосу (пристрасті), це знаходить спонтанний, природний вияв у суспільній чи професійній діяльності. Нарешті, «топос» (гр. – місце), що є риторичною категорією для визначення загальних місць у промові. Ними є типові мовні моменти в часі та просторі. Вони легко запам'ятовуються і подібні у різних мовців. Топоси, чи топіки, не виключають індивідуальності та оригінальності мовлення, які перебувають поза топіками. Наприклад, заняття з конкретної теми містить вступ, основну та заключну частину – умовні топоси. А змістове наповнення, методика викладання, засоби, використання наочностей тощо – це оригінальний авторський продукт кожного педагога. Кореляція між топосом і оригінальністю підкреслює риторичну культуру педагога як мовця. Недостатня ж орієнтація в топосі може спричинити низку зайвих, недоречних або нетактовних запитань.

Згадані раніше підходи до розуміння риторичної культури знаходять конкретизацію у принципах. Зокрема, К.Олійник називає такі принципи формування риторичної культури: «єдність риторичної теорії з практикою мовлення; самостійність та вибір індивідуальної освітньої траєкторії; творча продуктивність; стимулювання науково-дослідницької діяльності; змагальність й емоційний комфорт» (Олійник, 2019: 93). Погоджуємося з думкою дослідниці та додамо, що принцип як узагальнені

теоретичні положення знаходять застосування у дидактичних явищах, здійснюють керівництво практичними діями.

Сьогодні в освіті, у тому числі вищій освіті, спостерігається об'єктивна тенденція відходу від класичних (аудиторних) форм організації навчання та переходу до дистанційної освіти (Islamova, Hrishko-Dunaievskaya, Biliovskyi, Kulagin, Hnydiuk & Miroshnichenko, 2021). «Дистанційне навчання передбачає здобуття освіти без фізичної присутності здобувачів в навчальному закладі» (Журавльов & Мірошніченко, 2022).

Дистанційне навчання визначається як «якісно нова форма освіти, що ґрунтується на принципах самостійності навчання учнів, сучасних педагогічних методах, технічних засобах передачі інформації як особливого типу освітньої діяльності, що робить процес гнучким, варіативним, багатовекторним, уможливорює навчання учнів за індивідуальною освітньою траєкторією відповідно до особистісних потреб, інтересів і здібностей» (Коваленко & Колісник, 2020).

Цікаву модель дистанційного навчання пропонує Н. Морзе. Дослідниця розглядає «дистанційне навчання за рівнями дистанційності, індивідуалізації та продуктивності, при цьому визначає, що модель «Слухач – Інтернет – Центр дистанційного навчання» найкраще відповідає нормативній базі, яка регулює дистанційне навчання в Україні (Морзе, Смірнова-Трибульська & Василенко, 2021). Така модель передбачає структуру навчального процесу з трьох етапів – організаційно-настановча сесія, залікова сесія, що реалізуються в очному форматі, та етап дистанційного навчання.

Сучасні дослідники, переважно, дотримуються думки про «дистанційне навчання як одну із складових частин змішаного навчання (поєднання традиційної очної та дистанційної форми), такий підхід найбільше задовольняє вимоги безперервності освіти та якості підготовки фахівців» (Осадча, Осадчий

& Круглик, 2022). Зокрема, А. Білявець розглядає реалізацію дистанційного навчання як інноваційного педагогічного процесу шляхом «застосування інформаційно-комунікаційних технологій та електронних ресурсів, спеціальних платформ, веб-сервісів, онлайн-курсів та інших інтерактивних засобів, через які організовується навчальна взаємодія між викладачами і тими хто навчається, що сприяють самостійному опануванню матеріалу та оцінці навчальних досягнень, учасники навчального процесу при цьому мають змогу фізично не перебувати у навчальних аудиторіях і класах» (Білявець, 2023). Перевагами дистанційного навчання вчені називають «можливості застосовувати інтерактивні технології; мінімізувати вплив чинників відстані; активніше долучати до проведення занять практиків; упроваджувати принцип наочності» (Журавльов & Мірошніченко, 2022).

З урахуванням зазначеного вище щодо риторики як науки та риторичної культури, а також важливості в освітньому процесі аспірантури не лише прийняття рішення, але й можливості його реалізації через доведення до здобувачів освіти, обґрунтування його раціональності та спонукання їх до спільних дій, зазначимо наявність труднощів у формуванні риторичної культури, зумовлених тим, що навчання відбувається дистанційно.

До таких труднощів відносимо: потребу у надійному технічному оснащенні (як переконує практика, не завжди є можливість забезпечити цю потребу, особливо – з боку здобувачів освіти); потребу у високому рівні педагогічної майстерності педагогів, що містить два аспекти: перший, технічний, цифрова грамотність педагогів, другий, морально-психологічний, здатність працювати в умовах відсутності емоційної та психологічної комунікації зі здобувачами. Необхідність подолання згаданих труднощів спонукає до визначення та обґрунтування педагогічних умов фор-

мування риторичної культури здобувачів освіти під час дистанційного навчання в аспірантурі.

Зауважимо, що І. Кучерявий, Б. Ковтун, А. Миргородський та О. Залюбівська, обґрунтовуючи педагогічні умови формування риторичної культури майбутніх викладачів технічних університетів, як одну із таких умов називають: «Упровадження дистанційного навчання риторики». Свою позицію авторка пояснює наявністю трьох аргументів: «по-перше, близькістю віртуального навчального середовища для більшості аспірантів, оскільки для більшості з них основним інструментом реалізації їх науково-інженерної діяльності є саме комп'ютер та інформаційно-комунікаційні системи; по-друге, обмеженістю годин на аудиторні заняття та значним обсягом самостійної роботи; по-третє, наявністю вимог гуманітаризації освіти та створення комфортних умов навчання». При цьому автори рекомендують «у застосуванні дистанційного навчання риторики зберігати концептуальний, логічний і змістовий зв'язок аудиторного й віртуального навчального простору (Кучерявий, Ковтун, Миргородський & Залюбівська, 2023). Погоджуємося та додамо, що з урахуванням віку та статусу аспірантів (аспіранти є дорослими людьми, переважно, з соціальним та професійним досвідом; більшість з них і навчаються, і працюють; виявляють активність, ініціативність та вмотивованість у навчанні; є самостійними у прийнятті рішень тощо) під час організації дистанційного навчання аспірантів загалом і заходів щодо формування їх риторичної культури зокрема варто врахувати принципи андрагогіки та надавати як можна більше перспектив дуальній формі освіти (поєднанню навчання з практичною діяльністю).

Риторична культура є системним явищем, що відтворює ціннісно орієнтовані норми взаємодії між учасниками освітнього процесу. Дистанційна освіта надає специфічних ознак такій взаємо-

дії. Суттєвою характеристикою дистанційного навчання вважаємо взаємодію під час навчання, коли час на самостійну роботу з матеріалом, консультаційні заходи тощо виділяється окремо (Pryadko, 2023). За результатами проведеного дослідження, погоджуємося з думкою щодо дієвості таких риторичних технік, як «Перо і папір», «Техніки розпитування», «Техніки активного вислуховування», рольової гри «Ток-шоу», «Кращий оратор», «Асоціативний ланцюжок», «Вчитель запізнився», вправи «Робота з картками», «Займи позицію», «Обмін враженнями». Тому першою педагогічною умовою визначаємо спрямованість змісту освітнього процесу в аспірантурі на формування риторичної культури здобувачів освіти.

У процесі дидактичної комунікації педагоги для передачі інформації та соціального досвіду розробляють власні оригінальні методики. Під час застосування таких методик на практиці, зазначає В. Нищета, «їх варто розглядати через «образ автора», тобто людський чинник» (Нищета, 2017). Перша педагогічна умова передбачає також вирішення завдання щодо створення позитивного іміджу педагога з метою забезпечення переконливості наданої інформації.

Серед факторів зростання суспільної затребуваності в наявності іміджевої складової вчені зосереджують увагу на таких: «1) вияв лідерської сутності людини; 2) поширення теорії спеціалізувати працю (антропогенезу); 3) намагання бути більш значимим та соціально успішним (Whiteside, Dikkers & Swan, 2023); 4) пришвидшення розвитку інтерактивних засобів масових комунікацій; 5) поглиблення тенденцій андрагогіки.

Другою педагогічною умовою визначаємо використання інтерактивних методів (риторичних технік та вправ, рольових ігор) під час дистанційного навчання в аспірантурі. Реалізація цієї педагогічної умови передбачає створення ситуацій, максимально наближених до

професійних. Використання інтерактивних методів є доречним і для засвоєння теоретичного матеріалу, і для набуття практичних умінь та навичок. У цьому контексті погоджуємося з науковою позицією, що «важливим складником професійно-особистісного розвитку педагогів в умовах дистанційного навчання є правильно організована їхня професійна комунікація. Вона сприяє можливості отримувати нові знання, обмінюватись досвідом та реалізовувати власні авторські ідеї» (Кулішов & Чертов, 2023). Також корисним для аспірантів буде пройти навчання в онлайн-школі ораторського мистецтва, скориставшись однією із пропозицій за покликанням: <https://eduhub.in.ua/courses/kurs-10-oratorske-mistectvo/>; <https://prometheus.org.ua/prometheus-plus/public-speaking/>; <https://krasnomovec.club/>. Програми таких курсів передбачають формування елементів риторичної культури, зокрема містять методики подолання страху перед виступом, поради щодо жестів та міміки, ознайомлення з аспектами іміджу, уміння вести дискусію та діалог.

Третя педагогічна умова – організаційне та технічне забезпечення оптимального розподілу у форматі змішаного навчання (поєднання традиційної очної та дистанційної форми), підтримання наочності в освітньому процесі. Сьогодні на перше місце виступають інноваційні методи підготовки у системі вищої освіти. Задоволення вимог використання сучасних інформаційних технологій є обов'язковим для формування риторичної культури здобувачів освіти під час дистанційного навчання... «На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційна компетентність набула домінуючих ознак якості освітнього процесу. Комп'ютерну грамотність розглядають як підґрунтя професійної компетентності. В умовах дистанційного навчання майбутніх педагогів інформаційно-комунікаційні технології використовуються як: електронний дидактичний

ресурс, мережеві технології освітнього призначення та технології створення освітнього середовища» (Барановська, Мозгальова, Барановський & Бордюк, 2021). Їх застосування ще більше актуалізується для формування риторичної культури в процесі безконтактного (дистанційного) навчання

Під час дистанційного навчання аспірантами має бути дотримано усвідомлення важливості риторичної культури для ефективної реалізації у майбутній педагогічній діяльності. Для цього необхідно удосконалювати теоретичний потенціал здобувачів ступеня доктора філософії щодо риторичної культури, а також формувати їх практичні риторичні уміння і навички. Тому доречним є урахування наукової позиції щодо значної залежності результативності формування риторичної культури «від урахування педагогом об'єктивних психологічних механізмів розвитку мотиваційно-ціннісної сфери особистості здобувача освіти, а саме: почуттів, потреб, переконань, ціннісних орієнтацій, рис характеру тощо» (Журавльов & Мірошніченко, 2022; Vasiuk, Vygovska, Malyshevskiy, Nychkalo, Malyshevskaya & Zorochkina, 2022).

З цього приводу ми звернулися до позиції авторів колективної монографії на чолі з М. Смульсон. Науковці вважають, що «використання дистанційних навчальних курсів, що задіюють групову навчально-психологічну роботу, надає психологічні, інформаційні, організаційні ресурси для самонавчання особистості, її інтелектуального саморозвитку, психологічних змін, а також є інструментом розвитку віртуальних освітніх просторів – організаційно-технологічних майданчиків у мережі Інтернет, що надають умови для продуктивного учіння та саморозвитку всіх задіяних учасників навчального процесу» (Смульсон, 2021). Значний інтерес для нашого дослідження становить урахування як «зовнішнього», так і «внутрішнього» аспектів освіти. Зовнішній аспект містить управління освітнім процесом на будь-

якому його рівні, індивідуалізацію та гнучкість освітнього процесу, розроблення моделей навчання, утворення та поширення навчальних віртуальних спільнот, розроблення та застосування комфортної діалогової взаємодії, технологій інтернет-комунікації, сучасного інтерфейсу до технічної платформи дистанційних навчальних курсів становлять зовнішній аспект освіти тощо. Внутрішній аспект зводиться до змісту навчання, критеріїв експертизи результатів навчально-психологічного процесу, формування заданих навчальною системою компетенцій (інтелектуальна, комунікативна компетентність та ін.). Тому четвертою педагогічною умовою визначаємо урахування психологічних механізмів формування риторичної культури здобувачів освіти під час дистанційного навчання в аспірантурі.

Вважаємо, що ефективними для формування риторичної культури аспірантів під час дистанційного навчання формами навчання є індивідуальні (консультації, самостійна робота, індивідуальні завдання, творчі проекти, виконання рефератів і науково-дослідних робіт) та групові (лекції, семінари, практикуми, тренінги, дискусії, конкурси, тематичні зустрічі).

Висновки та перспективи (Conclusion). Отже, визначено та обґрунтовано такі педагогічні умови формування риторичної культури здобувачів освіти під час дистанційного навчання в аспірантурі: спрямованість змісту освітнього процесу в аспірантурі на формування риторичної культури здобувачів освіти; використання інтерактивних методів (риторичних технік та вправ, рольових ігор) під час дистанційного навчання в аспірантурі; організаційне та технічне забезпечення оптимального розподілу у форматі змішаного навчання (поєднання традиційної очної та дистанційної форми), підтримання наочності в освітньому процесі; урахування психологічних механізмів формування риторичної культури здобувачів освіти під час дистанційного навчання в

аспірантурі. Реалізація цих умов передбачає здійснення педагогічних заходів із використанням відповідних форм, методів та засобів, деталізація яких можлива у перспективі. Визначені педагогічні умови дають змогу конкретизувати специфіку організації практичної діяльності щодо формування риторичної культури аспірантів під час дистанційного навчання, а також можуть скласти основу розроблення структурної моделі цього процесу. Ця тематика також може стати перспективною у подальших наукових пошуках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 00 слів. (2009). / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків : Школа. 1008 с.

https://books.google.com.ua/books/about/Сучасний_тлумачний_сл.html.

Дата доступу: 24 лип. 2024.

2. Усатий А. В. (2024). Специфіка застосування медіаосвітнього компонента у контексті літературного розвитку сучасного здобувача. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. № 1 (116). С. 173–185.

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcqlclefindmkaj/http://eprints.zu.edu.ua> Дата доступу: 24 лип. 2024.

doi:

[https://doi.org/10.35433/pedagogy.1\(116\).2024.14](https://doi.org/10.35433/pedagogy.1(116).2024.14)

3. Уварова А. (2014). Формування риторичної майстерності майбутнього вчителя в умовах евристичного навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 8. С. 372–380. Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2014_8_49 Дата доступу: 24 лип. 2024.

4. Філоненко О.В. (2022). Формування професійно-педагогічної культури майбутніх викладачів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 206. С. 81–86.

<https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1314> . Дата доступу: 24 лип. 2024. doi: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-206-81-86>

5. Олійник К. (2019). Практичні шляхи формування риторичної культури у майбутніх соціальних працівників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. № 67. Т. 2., С. 91–95.

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcqlclefindmkaj/http://www.pedagogy-journal.kpu>

Дата доступу: 24 лип. 2024. doi: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.67-2.18>

6. Kucheruk O. A., Hyliarska O. I., Karaman O. V., Korytska H. R., Dyka N. M. (2022) The use of electronic educational resources for the formation of rhetoric competence of future teachers in pedagogical colleges. *ITLT*, vol. 92, no. 6, pp. 35–60. doi: [10.33407/itlt.v92i6.4803](https://doi.org/10.33407/itlt.v92i6.4803).

7. Кучерук О., Білявська В., Шевцова Л. (2020). Формування риторично-мовленнєвої культури майбутнього вчителя у процесі навчання польської мови. *Нові технології навчання: збірник наукових праць ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»*. Київ. Вип. 94. С.208-214.

<http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/31847>

8. Islamova O., Hrishko-Dunaievskaya V., Biliovskyi O., Kulagin O., Hnydiuk O., Miroshnichenko V. (2021) Developing training program for remotely piloted aircraft operators in the sphere of border protection: European context. *Laplaceem Revista (International)*, vol.7, n. Extra B, May - Aug., p.324-334 ISSN: 2446-6220.

https://www.researchgate.net/publication/352115723_Developing_training_program_for_remotely

DOI: [10.24115/S2446-622020217Extra-B930p.324-334](https://doi.org/10.24115/S2446-622020217Extra-B930p.324-334)

9. Журавльов В., Мірошніченко В. (2022). Психологічні механізми розвитку професійної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби в умо-

вах дистанційного навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць. Запоріжжя : КПУ. № 84. С. 167–172.

<http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/pro-zhurnal>. Дата доступу: 24 лип. 2024.

doi <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.29>

10. Коваленко В.Є., Колісник О.В. (2020) Організація дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах довготривалого карантину. *Молодий вчений*. № 4 (80). С. 586–589. Доступно за адресою: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2327/2314>. Дата доступу: 24 лип. 2024. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-121>

11. Морзе Н., Смірнова-Трибульська Є., Василенко М. (2021) *Деякі результати дослідження в галузі формування цифрової компетентності вчителів закладів середньої освіти. Open educational e-environment of modern university*. (10). с. 149-165.

<https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/open...>

12. Осадча К., Осадчий В., Круглик В. та ін. (2022). Модель змішаного навчання у ВНЗ: розробка, впровадження та оцінка. *Інформаційні технології та засоби навчання*. № 91(5). С. 158–169.

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.aphn-journal.in.ua>

doi <https://doi.org/10.24919/2308-4863/49-2-19>

13. Білявець А. (2023). Розвиток професійної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби засобами дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації: дис. ... доктора філософії. Хмельницький. 396 с.

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nadpsu.edu.ua/>

14. Кучерявий І. В., Ковтун Б. В., Миргородський А. В., Залюбівська О. Б.

(2023). Переваги й недоліки сучасної онлайн-освіти: погляд здобувачів освіти. Матеріали науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 21–23 червня 2023 р.

<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-inkonf/all-inkonf-2023/paper/view/17132>

Дата доступу: 24 лип. 2024.

15. Pryadko O. V.. Особливості організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. *Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія»*, [S.l.], v. 14, n. 3, p. 81-91, gru. 2023. Доступно за адресою: <https://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/view/hspedagog14%283%29.2023.81-91>>. Дата доступу: 24 лип. 2024.

doi: [http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14\(3\).2023.81-91](http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14(3).2023.81-91).

16. Ницета В. (2017). Суб'єкт-суб'єктний принцип взаємодії учасників навчального процесу в контексті феномену "риторичного". *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Вип 2. С. 129–136.

http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2017_2_20

17. Whiteside A., Dikkers A., & Swan K. (2023). *Social presence in online learning: Multiple perspectives on practice and research*. Taylor & Francis.

<https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781003447023/> Дата доступу: 24 лип. 2024.

<https://doi.org/10.4324/9781003447023>

18. Кулішов В.С., Чертов В.І. Професійна комунікація педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дистанційного навчання. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 4 (211).

<http://isp.poippo.pl.ua/article/view/282401/279481> Дата доступу: 24 лип. 2024. doi: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4\(211\)-56-61](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4(211)-56-61)

19. Барановська І. Г., Мозгальова Н. Г., Барановський Д. М., Бордюк О.

М. Використання засобів ІКТ у процесі дистанційного навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки*. 2021. Вип. 150. URI:

<https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35272>. Дата доступу: 24 лип. 2024.

doi: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-150.2021.02>

20. Vasiuk, O., Vygovska, S., Malyshevskiy, O., Nychkalo, N., Malyshevskaya, I., & Zorochkina, T. (2022). Motivation Discourse of Student's Personality in Educational Activity. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 14(1), 196–214. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/514>.

21. Смульсон М. (2021) Психологічні механізми становлення суб'єктності дорослих у віртуальному просторі: монографія / М. Л. Смульсон, П. П. Дітюк, І. Г. Коваленко-Кобилляньська, Д. С. Мещеряков, М. М. Назар [та ін.]; за ред. М. Л. Смульсон. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська. 180 с.

<http://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcqlclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/id/>

Дата доступу: 24 лип. 2024.

REFERENCES

1. Suchasnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: 100 00 sliv. (2009). / za zah. red. V. V. Dubichynskoho. Kharkiv : Shkola. 1008 s.

https://books.google.com.ua/books/about/Suchasnyi_tlumachnyi_sl.html.

Дата доступу: 24 лип. 2024.

2. Usatyi A. V. (2024). Spetsyfika zastosuvannya mediaosvitnoho komponenta u konteksti literaturnoho rozvytku suchasnoho zdobuvacha. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Pedagogichni nauky*. № 1 (116). S. 173–185.

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcqlclefindmkaj/http://eprints.zu.edu.ua>

Дата доступу: 24 лип. 2024.

doi:

[https://doi.org/10.35433/pedagogy.1\(116\).2024.14](https://doi.org/10.35433/pedagogy.1(116).2024.14)

3. Uvarova A. (2014). Formuvannia rytorychnoi maisternosti maibutnoho vchytelia v umovakh evrystychnoho navchannia. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. № 8. S. 372-380. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2014_8_49

Дата доступу: 24 лип. 2024.

4. Filonenko O.V. (2022). Formuvannia profesiino-pedahohichnoi kultury maibutnykh vykladachiv. *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky*. Vyp. 206. S. 81–86.

<https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1314> . Дата доступу: 24 лип. 2024. doi: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-206-81-86>

5. Oliinyk K. (2019). Praktychni shliakhy formuvannia rytorychnoi kultury u maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. № 67. Т. 2., S. 91–95.

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcqlclefindmkaj/http://www.pedagogy-journal.kpu>.

Дата доступу: 24 лип. 2024. doi: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.67-2.18>

6. Kucheruk O. A., Hylarska O. I., Karaman O. V., Korytska H. R., Dyka N. M. (2022) The use of electronic educational resources for the formation of rhetoric competence of future teachers in pedagogical colleges. *ITLT*, vol. 92, no. 6, pp. 35–60. doi: [10.33407/itlt.v92i6.4803](https://doi.org/10.33407/itlt.v92i6.4803).

7. Kucheruk O., Biliavska V., Shevtsova L. (2020). Formuvannia rytorychno-movlennievoi kultury maibutnoho vchytelia u protsesi navchannia polskoi movy. *Novi tekhnolohii navchannia: zbirnyk naukovykh prats. DNU «Instytut modernizatsii zmistu osvity»*. Kyiv. Vyp. 94. S. 208-214. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/31847>

8. Islamova O., Hrishko-Dunaievskaya V., Biliovskyi O., Kulagin O., Hnydiuk O., Miroshnichenko V. (2021) Developing training program for remotely piloted aircraft operators in the sphere of border protection: European context. *Laplageem Revista (International)*, vol.7, n. Extra B, May - Aug., p.324-334 ISSN: 2446-6220.

https://www.researchgate.net/publication/352115723_Developing_training_program_for_remotely

DOI:10.24115/S2446-622020217Extra-B930p.324-334

9. Zhuravlov V., Miroshnichenko V. (2022). Psykholohichni mekhanizmy rozvytku profesiinoi kompetentnosti molodshykh inspektoriv prykordonnoi sluzhby v umovakh dystantsiinoho navchannia. Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolyakh : zb. nauk. prats. Zaporizhzhia : KPU. № 84. S. 167–172.

<http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/pro-zhurnal> . Data dostupu: 24 lyp. 2024.

doi <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.29>

10. Kovalenko V.Ie., Kolisnyk O.V. (2020) Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia ditei z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy v umovakh dovhotryvaloho karantynu. *Molodyi vchenyi*. № 4 (80). S. 586–589. Dostupno za adresoiu: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2327/2314>. Data dostupu: 24 lyp. 2024.

doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-121>

11. Morze N., Smirnova-Trybulska Ye., Vasylenko M. (2021) Deiaki rezultaty doslidzhennia v haluzi formuvannia tsyfrovoyi kompetentnosti vchyteliv zakladiv serednoi osvity. *Open educational environment of modern university*. (10). s. 149-165.

<https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/open..>

12. Osadcha K., Osadchyi V., Kruhlyk V. ta in. (2022). Model zmishanoho navchannia u VNZ: rozrobka, vprovadzhennia ta otsinka. *Informatsiini*

tekhnologii ta zasoby navchannia. № 91(5). S. 158–169.

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://www.aphn-journal.in.ua>
doi <https://doi.org/10.24919/2308-4863/49-2-19>

13. Biliavets A. (2023). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti molodshykh inspektoriv prykordonnoi sluzhby zasobamy dystantsiinoho navchannia v systemi pidvyshchennia kvalifikatsii: dys. ... doktora filosofii. Khmelnytskyi. 396 s.

<https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://nadpsu.edu.ua/>

14. Kucheriavyi I. V., Kovtun B. V., Myrhorodskyi A. V., Zaliubivska O. B. (2023). Perevahy y nedoliky suchasnoi onlain-osvity: pohliad zdobuvachiv osvity. Materialy naukovo-tekhnicnoi konferentsii pidrozdiliv VNTU, Vinnytsia, 21–23 chervnia 2023 r.

<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-inkonf/all-inkonf-2023/paper/view/17132>

Data dostupu: 24 lyp. 2024.

15. Pryadko O. V.. Osoblyvosti orhanizatsii samostийnoi roboty studentiv v umovakh distantsiynoho navchannia. *Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія»*, [S.l.], v. 14, n. 3, p. 81-91, gru. 2023. Dostupno za adresoiu: <https://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/view/hspedagog14%283%29.2023.81-91>>. Data dostupu: 24 lip. 2024.

doi: [http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14\(3\).2023.81-91](http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14(3).2023.81-91).

16. Nyshcheta V. (2017). Subiekt-subiektnyi pryntsyp vzaiemodii uchashchykh navchalnoho protsesu v konteksti fenomenu "rytorychnoho". *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedagogichnogo universytetu*. Vyp 2. S. 129–136.

http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2017_2_20

17. Whiteside A., Dickers A., & Swan K. (2023). *Social presence in online*

learning: Multiple perspectives on practice and research. Taylor & Francis.

<https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781003447023/> Дата доступу: 24 лип. 2024.

<https://doi.org/10.4324/9781003447023>

23
18. Kulishov V.S., Chertov V.I. Profesiina komunikatsiia pedahohiv zakladiv profesiinnoi (profesiinotekhnichnoi) osvity v umovakh dystantsiinoho navchannia. Imidzh suchasnoho pedahoha. 2023. № 4 (211). <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/282401/279481> Data dostupu: 24 lyp. 2024. doi: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4\(211\)-56-61](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4(211)-56-61)

19. Baranovska I. H., Mozghalova N. H., Baranovskyi D. M., Bordiuk O. M. Vykorystannia zasobiv IKT u protsesi dystantsiinoho navchannia maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva. Naukovi zapysky. 2021. Vyp. 150. URI: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35272> Data dostupu: 24 lyp. 2024.

doi: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-150.2021.02>

20. Vasiuk, O., Vygovska, S., Malyshevskiy, O. ., Nychkalo, N., Malyshevskaya, I., & Zorochkina, T. (2022). Motivation Discourse of Student's Personality in Educational Activity. Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 14(1), 196–214. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/514>.

21. Smulson M. (2021) Psykholohichni mekhanizmy stanovlennia subiektnosti doroslykh u virtualnomu prostori: monohrafiia / M. L. Smulson, P. P. Ditiuk, I. H. Kovalenko- Kobylanska, D. S. Meshcheriakov, M. M. Nazar [ta in.]; za red. M. L. Smulson. Kyiv – Lviv : Vydavets Viktoriia Kundelska. 180 s.

<http://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcqlclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/id/>

Data dostupu: 24 lyp. 2024.

FORMATION OF RHETORICAL CULTURE OF STUDENTS DURING POSTGRADUATEDISTANCE LEARNING Valentyna MIROSHNICHENKO

Abstract. *The article is devoted to the definition and substantiation of pedagogical conditions for the formation of rhetorical culture of students during postgraduatedistance learning. Attention has been drawn to the relevance of forming a postgraduate student's rhetorical culture as a component of their professional culture. The author has compared and analyzed the approaches of modern scientists to the understanding of 'rhetorical culture'. The author has expressed a position on rhetoric as a science of applying the best ways of preparing and delivering an oratorical speech with the aim of a certain impact on the audience. The author has characterized the categories of logos, ethos, pathos, topos, through which rhetoric as an art of persuasion is realized. The distance learning has been described in the article. Different approaches to its definition have been presented. Its essential characteristic is interaction during studying, when time for independent work with the material, consulting activities, etc. is provided separately. The challenges of distance learning include the following: the need for reliable technical equipment (as practice shows, it is not always possible to meet this need, especially on the part of students); the need for a high level of pedagogical teachers' skills, which includes two aspects: the first, technical, digital literacy of teachers, the second, moral and psychological, the ability to work in the absence of emotional and psychological communication with students. The following pedagogical conditions for the rhetorical culture formation of students during postgraduatedistance learning have been identified and substantiated: focus of the content of the educational process on the formation of the rhetorical culture of postgraduate students; use of interactive*

methods (rhetorical techniques and exercises, role-playing games) during postgraduate distance learning; organizational and technical support for optimal distribution in the format of blended learning (combination of traditional full-time and distance learning), support for visual aids using in the educational process, taking into account the psychological mechanisms of rhetorical culture formation of students during postgraduate distance learning. The realization of these conditions involves the implementation of pedagogical measures using appropriate forms, methods and means. The author has drawn attention to the fact that the most effective education forms for the rhetorical culture formation of students during postgraduate distance learning are individual (consultations, independent work, individual tasks, creative projects, writing essays and research papers) and group (lectures, seminars, workshops, trainings, discussions, competitions, thematic meetings).

Keywords: rhetorical culture, students, distance learning, postgraduate studies, future teachers, educational process, pedagogical conditions of the rhetorical culture reformation